

hem, kende ende leyde, want die gemeente van Zeelhem ende sonderlinge die gemeyne erfgenamen vanden Goorbroecke aldaer hem gewillecoort georloft ende geconsenteert hadden dat consent voorsc. die leytgracht vanden selven broecke, die door hunnen erffven gegaen heeft, verleyden mochten, ende verleyt hebben aldaer onder den Steenberch bossche totten sluyken toe uitcomende, soe geloefde die selve heer Anthonis als procureur des convents voorsc. ende dat met wille ende consente Heer Godtschalcx syns priors, Jannen Michiels tot oorbore ende profyt allen die erfgenamen voirs. tot haeren alre behoeff, dyen selven leytgracht aldaer te houdene gaende, te openen op syne wyde ende also te houdene, te vegene eeuwelic ende emmer meer, wale ende getrauwelic als dat behoort op des convents cost voirschreven ende sonder hulpe ende toedoen der erfffgename voirs. ende dat alsoo hinder noch schade come te geschieden ». Ook de dijk aan de Havere Stoppele moest door het klooster worden onderhouden. Verdere gegevens betreffende dit voorrecht werden reeds in de « Verdeling van goederen en rechten » opgegeven.

WEIDERECHTEN

Het recht op « den grooten Bruel »

In het hoofdstuk over de « Verdeling van goederen en rechten » hebben we de grondverdeling geschetst die de gemeente in eigendom had. Hieronder bevond zich een vroente of gemene weide, gelegen tussen de kerk van Zelem en de Demer, in de vorm van een driehoek. Deze vroente werd Eetbroeck genoemd en de hoek die naar de Demer toe uitstak : de Bruel. Deze laatste lag buiten het winnende land van het dorp en had een grootte van $4\frac{1}{2}$ bunder ; hij grensde aan de Demer, het Eetbroeck en het Cleyn Bruelken met de St.-Jansbeemden. De inwoners van het dorp Zelem hadden het recht er hun vee te laten grazen en lopen, doch van 15 maart af tot de avond van St.-Peter en Paulus, was dit alleen aan de paters kartuizers voorbehouden. In de opsomming van de goederen toebehorend aan het klooster, onder de titel « Tabula copiarum librarum Cartusie de Zeelhen secundum bonaque Anno 1670 », opgemeten door N. Jans, gezworen landmeter, vinden we onder letter I « Den Bruel », ten zuiden van het klooster, met een oppervlakte van 1843 roeden of $4\frac{1}{2}$ bunders en $\frac{1}{2}$ zil voorweide, Diestse maat, waarvan het grootste gedeelte gelegen is onder de gemeente Zelk, grenzend ten oosten aan het Cleyn Bruelken met de Jansbeemden, ten noorden aan het Edtbroeck en ten zuiden en westen aan de Demer.

Daar deze weide zich dus ook op het grondgebied van Zelk uitstreckte, waren de inwoners van dat dorp ook gemachtigd er hun vee naartoe te stouwen. In de brief van 4 maart 1412, waardoor hertog Antonius de goederen die tot de heerlijkheid Zelk behoorden en aan de Kartuizers toegekomen waren, amortisseert, vinden we het voorrecht terug dat de paters van de St.-Jansberg genoten : de Groten Bruel af te sluiten van half maart tot de

avond van St.-Peter en Paulus. In tijden van omwenteling en oorlog bleven de inwoners van Zelk echter van dit weiderecht verstoken, omdat de gemeente van Zelem de houten brug over de Demer veiligheidshalve opbrak. Dit was ook de reden waarom een proces werd ingezet door de inwoners van Zelk tegen deze van Zelem in het jaar 1643, hetgeen tot in het jaar 1652 onophoudelijk voortduurde.

Het verzoekschrift van de Zelkenaren meldde dat de inwoners van Zelem, als land van Brabant « over memorie van menschen » altijd de Bruel gebruikten na St.-Peter en Paulus om er hun dieren op te weiden, zonder na te gaan of de Bruel geheel Luiks of Brabants was. In de mening verkerend dat het in hun voordeel zou zijn dat de Brabantse grond van de Luikse grond zou gescheiden worden, drongen zij dan ook op deze scheiding aan. Ze steunden op het feit dat ze sedert de laatste troebelen geen toegang meer gehad hebben tot die weide, daar de brug over de Demer, die de toegang tot de Bruel verzekerde, van hogerhand opgebroken was, ter bescherming van het land: zo zou men de aanvallen van de vijand afslaan. Verder eisten ze dat de inwoners van Zelem een rekening zouden opmaken van de vruchten, baten en voordelen, die ze gedurende die oorlogsjaren hebben genoten, en verklaarden dat het opbreken van de brug voor oorlogsredenen geen voldoende argument uitmaakte. Bovendien zouden de Zelelnaars de Bruel helemaal verhuurd hebben in het jaar 1643.

Op het eerste punt antwoordde de gemeente Zelem dat het aan geen partikulieren toekomt het land volgens Luikse en Brabantse grond te scheiden, dat dit recht alleen aan de Prins van Luik en de hertog van Brabant toekwam, welke laatste reeds met Luik de nodige briefwisseling was begonnen. In dit geval zou de prins hen kunnen terechtstellen omdat dit recht hem alleen als grondheer toekomt en hij alleen over de grenzen van zijn jurisdictie beschikken kan.

De inwoners van Zelk hebben naar hun mening geen enkele reden om nu de scheiding te vragen van een grond die gedurende 240 jaar onverdeeld door de voorouders van de beide partijen werd gebruikt, zoals bewezen wordt door een uittreksel uit de archieven van het kartuizerklooster uit het jaar 1405. Hieruit blijkt ten volle dat de inwoners van Zelk, die toentertijd reeds klachten uitten omdat de Zelelnaren van de Bruel *verder* gebruik maakten dan hun toegestaan was. Uit het woordje « verder » blijkt het hun vast te staan dat de Bruel niet alleen aan die van Zelk, maar eveneens aan die van Zelem toekomt. En zelfs indien de Bruel Brabants was, dan wil zulks nog niet zeggen dat wij ook te Zelem gronden hebben van de gemeente die door andere gemeentenaren gemeenschappelijk worden beweid, zoals bvb. met de Diestenaars, met de inwoners van Linkhout, Beringen en Koersel. En zich beroepend op de voorrechten van hertog Antonius, waarin vermeld staat dat ze van hun oud gebruik en bezit van de Bruel tegen die van Zelem beschermd worden, dan wil

zulks nog niet zeggen dat hierin vermeld staat dat hun toekomt al hetgene op de Brabantse grond ligt.

Vroeger hebben beide partijen een overeenkomst getroffen « eene perpetuele gemeynschap die tegens den wille oft consent van d'een oft d'ander nyet meer en can worden gebroken oft gescheyden » om samen de weide te gebruiken zonder onderscheid of ze Brabants of Luiks is. Wat de brug betreft, dient er opgemerkt dat er nooit een brug geweest is, maar wel enkele planken die over het water lagen. En indien ze verklaren dat deze van hogerhand werd opgebroken, dan wil zulks bovendien betekenen dat de gemeente van Zelem hierin niet mee te praten had.

Op het tweede punt, betreffende de rekening, zijn wij niet verplicht deze op te maken, gezien we er niet meer van genoten hebben dan onze rechten strekten. Niets echter kan bewijzen dat we aan de rechten van de inwoners van Zelk getornd hebben. Hiervan wordt het voorbeeld gegeven door Hendrick Duynen, die te Zelem komen vragen was of hij de Bruel kon huren, waarop de gemeente heeft geantwoord, dat deze weide eveneens aan de heerlijkheid Zelk toebehoorde, en dat ze alleen het gedeelte dat op Zelems grondgebied lag, kon verhuren. In de huurcedule van het jaar 1643 staat: « is comen henrick duynen ende aende gemeynte gehuert die naeweyde vanden Bruel der gemeynten actie ». De paalrol of de grenzen van Zelem bewijzen het overduidelijk: « tot opt eynde vande Wauterbeemden byden Exterenbeempt ende vandaer slangst der Demeren tot opde Paelwiel, waerin de gansen Bruel wort begrepen tot aen den Demer als Luikschen gront ». Wanneer beweerd wordt dat de grenzen van de landen zouden moeten afgemaakt worden, dan antwoorden wij dat de Kartuijzers alle jaren « den tuyn oft beheymel » zetten in hout. Wij zouden echter een gracht moeten graven. Indien er zoals zij beweren vroeger een gracht geweest is, dan is zulks nog geen bewijs dat ze als grens dienst heeft gedaan. Wanneer die van Zelk zeggen dat het erf « de Deune » en de omheining hiervan op Brabantse grond ligt, dan willen ze de Bruel ook Brabants maken. Maar de commissarissen hebben in de marge van hun designatie geschreven dat die omheining niet aan de Bruel raakt, doch « gelegen is over d'ander syde vanden Demer ». Die van Zelk willen hierin eveneens het recht van den Cleynen Bruel mengen, waarvan het genot niet toekomt aan die van Zelem maar aan de O.-L.-Vrouwkerk te Diest.

In de « Voldoeninghe-antwoort ende conclusie » schrijven die van Zelem dat dit proces werd begonnen en voortgezet door de meier van Zelk, Dierick Fierens, zonder de gemeenteraad te kennen. Het geld hiertoe heeft de meier niet uit de gemeentekas genomen, doch hij heeft de fondsen gevonden bij de Kartuijzers « wesende heeren van Selck ». Zulks kan uitgelegd worden uit de nauwgezetheid waarmede de paters van de St.-Jansberg het verloop der processen gevolgd hebben, zo te Zelem als te Brussel, en uit de vele malen dat de meier in het klooster heeft overnacht

toen hij met deze zaak bezig was. Getuigen hiervoor eveneens de talrijke vervolgingen die wij ondergingen vanwege het werkvolk en de knechten van het klooster. Nadat de paters in proces gingen bij de heer officiaal te Luik en bij de Heren XXII zijn ze nu voor E. H. van St.-Laureys als conservateur van de « cleri secunday ». De gemeentekas is uitgeput door de inkwartieringen van vreemde soldaten als de Lorreïnse troepen, en dit klaar genoeg inziende blijven de paters maar verder procederen, zodat wij, bij gebrek aan geld, dit onvermijdelijk zullen verliezen.

Wat de gracht betreft, deze werd gegraven in 1623 door de inwoners van Zelem, om het water van het Goorbroeck af te leiden en dit broek droog te leggen. De « Caerte figuratief » van Zelv is slecht getekend in hun voordeel. Hierop komt de omheining op de Cleyne Bruel voor, terwijl deze in feite steeds 10 roeden daarvan is gebleven. Bovendien heeft de landmeter zich verstout de percelen te tekenen, de ene Brabants, de andere Luiks. De omheining door de Kartuizers gesteld, hebben ze zelfs « den ouden heym » geheten, dit alles om het hof te verschalken.

Het dictum van het vonnis, gegeven te Brussel op 9 oktober 1652, luidt als volgt: « onze genadige heer hertog van Brabant, gezien de verzoekschriften van de Zelkenaren van 12 maart en 19 oktober 1649, verklaart dat de Grote Bruel zich zo ver uitstrekt als de paters gewoon zijn hun omheining te plaatsen in het voorjaar: hierdoor zal het Eedtbroeck en de gemeente gescheiden zijn. De gracht zal terug dieper gegraven worden en als scheidingsteken aangezien. »

Het recht op het Gemeen Zelks en Halens Broek

Artikel 14 van het Keurboek van Zelv bepaalde dat niemand schapen mocht vet maken in het Halens of Zelker broek, behalve wanneer ze te Halen zouden geslagen worden. Een uitzondering echter werd gemaakt voor de paters kartuizers, welke een bijzonder voorrecht genoten.

Er rezen nochtans vele geschillen over de inhoud van dit artikel, zodat beide betrokken gemeenten de zaak overmaakten aan de commissarissen van de Raad van Brabant. De kartuizers mochten alleen met ten hoogste 99 schapen deze weiden gebruiken, van 1 oktober af, tot 15 maart daaropvolgend. Op 2 januari 1769 kwamen de burgemeesters van Halen, met name Joannes Jacobs en Joannes Gezellen, samen te Zelv met de notaris van de Souvereine Raad van Brabant (G. Bastijns, wonende te Halen) met als afgevaardigden voor de gemeente: Joannes Gemoets en Adriaen Schollen, terwijl het klooster vertegenwoordigd was door pater Bruno Le Comte, prior, pater Amandus Opdenberg, procurator, en pater Joannes De Raeymaeker, coadjutor, voor hun knechten van het Sabelshoff te Zelv. Er werd besloten dat de paters of hun knechten te Zelv hun schapen niet meer zouden mogen drijven in het Halens of Zelker broek, uitgenomen in een klein perceel, $\frac{1}{2}$ zil groot, gelegen tussen

de brug over de Velp en het sluisje, zelfs niet onder voorwaarde dat ze langsdaar zouden moeten gaan om hun goederen te bereiken. De kartuizers zien af van alle voordelen die zij van de hertogen van Brabant zouden hebben verkregen en eveneens van alle overeenkomsten die met de gemeente gesloten werden. In ruil hiervoor mochten ze wel « de drybunderen » in het Zelkerbroek, tiendevrij gebruiken, grenzend ten oosten aan de oude Demer en ook ten noorden, ten westen aan het Wambosbunder en ten zuiden aan het Thiendebunder, zonder dat de gemeente hiertegen iets zou in te brengen hebben. De kosten van deze aggregatie werden door de beide partijen betaald. Deze aggregatie werd opgesteld te Brussel op 9 maart 1769 en bezegeld door hare majesteit Maria Theresia.

(Wordt vervolgd)

J. VRANCKEN.

Uit oude papieren :

BRABANTSE EIKEN

De houtkooplieden van Brussel attesteren « que le bois de chesne de ce pays de Brabant et de Heynaut est le plus propre et le plus capable de tous les bois de chène de l'entier Pays-Bas pour bâtir des églises, des clochers, des maisons, des moulins, des bateaux, des écluses » (1729).

R.A.B. - Notariaat 838.

P.L.

DE GILDE VIERT

In het archief van het Brouwersambacht van Brussel (RAB) trof ons een opgave van de kosten gemaakt op het jaarlijks gildefeest in 1690. Hieruit excerpere wij volgende posten die de volkskunde aanbelangen.

Het feest werd gevierd op Sint-Arnoutsdag (12 aug.), de patroon van de brouwers, en ving aan met een plechtige mis « in den Bijstand » (kerk van O.-L.-Vrouw Bijstand). Er werden daarbij kosten gedaan voor het versieren van de kerk met «tappijten, blommen, stroysel ende hop-ranken».

Op de feesttafel komt er, benevens de copieuse roostschotels, «oesters, penserijen, poellerijen» (allerhande gevogelte). En als «banquet, amandeltourte en raphiolen».

Ravioli is een Italiaans gerecht. Wij vonden het reeds vermeld te Brussel in de XVe eeuw (zie ESB, jg. XXXI (1948), blz. 246).

P.L.